

УДК 378.091.12–051:78

І. К. Глазунова,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Київський національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова)

sign2009@ukr.net

МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ІНСТРУМЕНТАЛЬНОМУ КЛАСІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено результати експериментального дослідження методів навчання в інструментальному класі майбутніх учителів в умовах модульно-рейтингової підготовки. Розглянуто поняття "модуль" як основа модульно-рейтингового навчання студентів та "модульний підхід" як один із видів особистісно-орієнтованого підходу в процесі навчання мистецтва. З'ясовано проблеми застосування цієї організації навчального процесу в інструментальному класі. Обґрунтовано найбільш ефективні методи підготовки студентів на засадах модульності.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка, методи педагогічної підтримки, модульно-рейтингова організація навчального процесу.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки зростає роль сучасних підходів до вдосконалення якості освіти. Приєднання України до Болонської системи вимагає переосмислення та розробки нових організаційних і методичних засад підготовки вчителів з урахуванням загальних критеріїв і стандартів європейського освітнього простору. Необхідною умовою приєднання до єдиного європейського освітнього співтовариства виступає використання кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Кредитно-модульну систему в Україні розглядають не тільки як основу для всіх ступенів вищої освіти, але і як нову технологію організації навчального процесу, спрямовану на підвищення якості вищої освіти. Таким чином, головною метою процесу навчання у вищій школі є постійне підвищення якості підготовки майбутніх фахівців [1].

Однак швидкий перехід від існуючої системи організації навчального процесу до нової системи неможливий, тому освітній процес збагачується педагогічними технологіями, близькими за своєю суттю до кінцевої мети Болонського процесу, але набагато більш гнучкими на перехідному, адаптаційному етапі [2].

Такою системою навчання виступає модульно-рейтингова організація навчального процесу, яка є одним із видів особистісно-орієнтованого підходу. Під цим поняттям розуміється "тип навчання, при якому "організація взаємодії суб'єктів навчального процесу максимальною мірою спрямована на індивідуальні особливості (цінності, установки, інтелект, здібності тощо) і специфіку особистісного моделювання світу" [3: 71]. Практична реалізація ідей особистісно-орієнтованого навчання передбачає зміну підходів до оцінки його ефективності, яка повинна повноцінно відображати динаміку розвитку особистості, самореалізацію її пізнавальних можливостей, підвищення якості навчання [3]. У загальнонауковому сенсі під поняттям "ефективність" розуміється дієвий процес, що дає потрібний ефект, що приводить до оптимальних результатів, навчальної діяльності [2]. Модульний підхід у навчанні відрізняється від традиційного цілями і завданнями, програмно-методичним забезпеченням, структуруванням змісту, забезпеченням активними методами навчання та формою організації і т. п.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження модульно-рейтингового навчання в різних аспектах висвітлено в дослідженнях таких учених: Дж. Гарфілда, С. Постлесауайта, Дж. Рассела, Р. Херста, Дж. Шнайдера, П. Юцявичене та ін. В Україні проблеми модульного навчання вивчали А. Алексюк, В. Бондар, Р. Вернидуб, М. Згуровський, П. Сікорський, О. Сидорко, М. Сукнова, Н. Шиян, О. Ярошенко та ін.

Сутність модульної організації навчального процесу полягає в тому, що модуль виступає цільовим функціональним вузлом, в якому об'єднано зміст навчання і технологію внесення його в систему високого рівня цілісності [1: 45]. Саме модуль може виступати навчальною програмою, індивідуалізованою за змістом, методами навчання, рівнем самостійності студентів, темпом навчально-пізнавальної діяльності [1]. У цих сутнісних характеристиках закладено різницю модульного навчання від інших систем навчання. Необхідно зазначити, що проблема інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики на основі використання модульно-рейтингової системи навчання характерна як для вітчизняних, так і закордонних музичних факультетів педагогічних вузів. Можливості її використання досить повно розкриваються в індивідуальному навчанні, до якого належить інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики.

В науковій літературі останніх років розкрито різні аспекти підготовки майбутнього вчителя музики: культурологічний (Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова, О. Єременко, А. Козир, Л. Кондрацька, Т. Танько); розкриття сутності історико-педагогічного процесу в галузі музичної освіти (Н. Гуральник, В. Черкасов). Роботи, які досліджують окремі напрями фортепіанного навчання майбутніх учителів музики: формування художнього мислення (Н. Мозгальова, О. Бурська), професійної компетентності (М. Михаськова, Ши Дзюнь-бо.).

Аналіз цих досліджень показує, що проблема активізації інструментально-виконавської підготовки в умовах модульно-рейтингового навчання в даний час вивчена недостатньо, сучасні умови розвитку вищої музичної освіти вимагають розробки нових підходів у підготовці майбутніх учителів музики з урахуванням базових європейських освітніх стандартів. Виявлення особливостей інструментально-виконавської підготовки студентів в умовах модульно-рейтингової системи навчання представляється вкрай важливим та актуальним.

Мета статті полягає у виборі необхідних методів активізації модульно-рейтингової системи навчання як умови успішного процесу інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики.

Виклад основного матеріалу. Для визначення цих методів нами була проведена відповідна діагностика. Зазначимо, що модульно-рейтингова система навчання спрямована на підвищення якості навчання студентів і підвищення ролі самостійної роботи як важливої складової формування професійно необхідних знань, умінь і навичок майбутнього фахівця [2]. Тому перевірка методів активізації цієї системи в інструментально-виконавській підготовці базувалася на виявленні її впливу на формування якісного рівня професійних знань, умінь і навичок у класі інструментальної підготовки.

Виявлення найбільш дієвих методів активізації використання модульно-рейтингової системи, а також формування необхідних інструментально-виконавських знань, умінь і навичок студентів на основі цієї системи навчання проводилися в умовах реального навчального процесу з використанням таких форм контролю та звітності студентів, як: просвітницькі публічні виступи, заліки, іспити, колоквіуми, виконавський та музично-педагогічний аналіз творів за індивідуальними планами студентів.

- На даному етапі нами використовувалися такі методи діагностики: бесіди, опитування, спостереження за навчально-виконавською діяльністю студентів;
- аналіз виконання студентом творів, які були вивчені під керівництвом педагога;
- аналіз виконання студентом творів, які були вивчені самостійно з виконанням контрольних завдань творчого змісту;
- аналіз концертних та академічних виступів студентів;
- методи педагогічної підтримки студентів;
- методи організації самостійної роботи студентів.

На основі аналізу навчального процесу і зібраного експериментального матеріалу з подальшою його обробкою ми можемо констатувати, що активна освітня діяльність студентів недостатньо стимулюється, не забезпечується можливість самоосвіти, саморозвитку і самовираження в ході оволодіння студентами інструментально-виконавськими знаннями, уміннями і навичками. Однак, як показала експериментальна робота, використання методів педагогічної підтримки студентів зумовлено визначальною вимогою професійної підготовки фахівця: досягненням балансу між формуванням необхідних компонентів інструментально-виконавської підготовки.

Варто зазначити, що застосування модульно-рейтингової системи навчання припускає занурення в навчальну дисципліну [4], в даному випадку в інструментально-виконавську підготовку. Залежно від тематичної спрямованості кожного модуля підвищується можливість більш глибокого вивчення стильових та жанрових особливостей виконуваних творів, оволодіння технічною майстерністю. У результаті підвищується якість навчання і виконавський рівень майбутнього вчителя. Водночас, зважаючи на існуючі об'єктивні відмінності щодо рівня володіння інструментом (фортепіано) кожним студентом, методи педагогічної підтримки повинні бути спрямовані на стимулювання внутрішніх ресурсів та організацію самостійної роботи майбутніх фахівців. У свою чергу, для студентів із достатнім рівнем володіння інструментом педагогічна підтримка необхідна для активізації інтересу до роботи з музичним матеріалом і потреби до подальшого підвищення рівня виконавської майстерності.

Спираючись на дослідження Б. О. Фішман [5], ми припускаємо, що педагогічна підтримка студентів у процесі інструментальної підготовки – це процес взаємодії педагога і студента, що забезпечує допомогу студентам у подоланні проблем самореалізації в інструментально-виконавській діяльності, самостійному професійному самовизначенні, розвитку індивідуальності.

Однак існують суб'єктивні перешкоди, пов'язані з пізнавальною, емоційно-вольовою та поведінковою структурою особистості студента. Наприклад, перешкода-складність, усунення якої полягає у наданні допомоги щодо мотивації і самоорганізації; перешкода-проблема, для вирішення якої потрібен пошук нових засобів, способів, підходів до вирішення виконавських завдань. Ґрунтуючись на класифікації цих проблем у дослідженні О. В. Бондаревської [6], їх рішення пов'язане із застосуванням таких методів педагогічної підтримки: методу самореалізації і методу самоорганізації. У свою чергу, перешкоди-проблеми, пов'язані з недостатнім рівнем виконавської майстерності студентів, вирішуються завдяки використанню методу колективного аналізу діяльності, коли в ході обговорення концертного виступу студента виявляються як позитивні, так і негативні сторони його виконання. В результаті цього у майбутнього вчителя формується основа для здійснення рефлексивного самоаналізу.

В процесі інструментального навчання майбутніх фахівців застосування методу самореалізації засноване на виборі репертуару, який відповідає інструментально-виконавському рівню студента і організації аудиторного та позааудиторного часу підготовки. При виборі репертуару на початковому етапі (адаптаційному) необхідно ґрунтуватися на близькому тезаурусі майбутнього фахівця, образному змісті

музичного твору, поступово ускладнюючи завдання. На цьому етапі навчання найбільш ефективними методами інструментальної підготовки виявилися метод самоорганізації та метод заохочення.

Метод самоорганізації, на нашу думку, пов'язаний з: 1) організацією самостійної роботи студентів; 2) моделюванням індивідуальної траєкторії розвитку студента; 3) плануванням і додержанням режиму дня. Для поліпшення якості самопідготовки зі студентами проводилися консультації, де вказувалися основні напрямки роботи над виконавськими труднощами. Це дозволило організувати самостійну роботу з урахуванням взаємозв'язку елементів теорії і практики.

В процесі інструментальної підготовки студентам необхідна допомога у розвитку самостійності через планування і дотримання режиму дня. Планування розпорядку дня починається зі складання режиму дня кожного студента, з визначення часу для самопідготовки та відпочинку.

В свою чергу, варто зауважити, що технологія застосування даних методів педагогічної підтримки в процесі інструментально-виконавської підготовки передбачає заохочення студентів за будь-які досягнення в музично-виконавській діяльності. У ході бесід, опитувань студентів було виявлено, що майбутні фахівці не вірять у власні сили щодо досягнення високих результатів у навчанні. В такому випадку ми використовували метод заохочення, коли успішні студенти, які досягли певного результату на даному занятті, на наступному стають консультантами невстигаючих для корекції їх знань в області виконавської майстерності.

На основі диференційованого підходу студентам підбиралися завдання в роботі над музичним матеріалом. Їх успішне виконання стало запорукою поетапного просування на шляху до успіху. На практичних заняттях, як було зазначено раніше, ми використовували метод колективного аналізу виконання окремими студентами музичних творів. У ході такого аналізу виявляється як позитивний бік виконання, де студент пояснює способи досягнення даного успішного результату, так і невдачі, що виникли. Обов'язково обговорювалися шляхи їх усунення. Це дозволило студентам провести рефлексію організації власної самостійної роботи над музичним твором і вийти на новий якісний рівень розуміння проблеми.

Методи рефлексії забезпечили ефективність інструментальної підготовки майбутніх учителів музики. Реалізація механізму рефлексії, заснована на постійному самоаналізі, сприяє підвищенню якісного рівня виконавської майстерності майбутніх фахівців. Механізм рефлексивного усвідомлення музично-виконавської діяльності студентів педагогічних університетів є одним із найбільш важливих в інструментальній підготовці фахівців, оскільки є поштовхом до їх пізнавальної та професійної активності. Цей метод використовувався нами в основному зі студентами старших курсів, на закріплювальному етапі навчання.

В результаті опитування студентів з'ясувалося, що більшість з них (69 % опитаних) відзначають полегшення адаптації до навчального процесу за рахунок використання модульно-рейтингової системи навчання. Завдяки здачі модулів в досесійний період, можливість стресових ситуацій стає мінімальною, а рейтинговий показник стимулює мотивацію студентів до пізнавальної діяльності. Однак результати нашого дослідження показали, що сьогодні переважає формальний підхід до використання модульно-рейтингової системи навчання при підготовці педагогічних кадрів. Недостатньо ефективного використання цієї системи при підготовці вчителів музики, зокрема на заняттях в інструментальному класі, не забезпечує високого рівня формування інструментально-виконавських знань, умінь і навичок.

Причинами такої ситуації, на нашу думку, є недостатня увага до вибору методів пізнавальної діяльності студентів, формування змісту навчальних модулів. Відповідно і студенти не набувають високого рівня інструментально-виконавських знань, умінь і навичок.

Під час відвідування індивідуальних занять з інструментально-виконавських дисциплін були виявлені недостатня розробленість та методична готовність викладачів інструментальної підготовки до використання ефективних форм та методів навчання, недостатнє оволодіння студентами методами самостійної роботи.

Таким чином, можна констатувати, що сьогодні модульно-рейтингова система навчання в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічних університетів не використовується в повному обсязі, не розкриваються всі дидактичні можливості цієї системи, так як не використовуються такі необхідні методи, як методи педагогічної підтримки студентів.

Висновки. Проведений нами аналіз підтвердив, що немає ще єдиної думки щодо цілей, функцій і методів реалізації модульної системи; практично відсутні публікації про досвід проведення навчання з широким застосуванням цієї системи в процесі інструментально-виконавської підготовки студентів у педагогічних університетах; недостатньо проаналізовано та обґрунтовано шляхи вдосконалення цієї системи в інститутах мистецтв; відсутні еталони (стандарты) для оцінки рівня інструментально-виконавських знань, умінь і навичок при використанні рейтингового контролю.

Все перераховане показує, що в результаті майбутній фахівець не в змозі провести рефлексію знань та їх корекцію, знайти шлях до головної мети – успішного навчання і творчого розвитку. У той же час використання модульно-рейтингової системи організації навчального процесу створює необхідні умови для творчої самореалізації особистості студента.

На жаль не всі можливості цієї системи досить добре досліджено і використано в навчальному процесі. Це і є **подальшою перспективою** вдосконалення інструментально-виконавської підготовки студентів педагогічних університетів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар В. І. Модульно-рейтингова технологія вивчення дисципліни (на матеріалі дидактики) : [навчальний посібник] / В. І. Бондар. – К. : НПУ, 1999. – 48 с.
2. Вернидуб Р. М. На шляху до Болонського процесу / Р. М. Вернидуб // Педагогічні кадри. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – № 1 (1539). – 3 с.
3. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
4. Спірін О. М. Цілі і завдання Болонського процесу / О. М. Спірін // Вісник Житомирського державного педагогічного університету. – Житомир : ЖДПУ, 2004. – С. 55–57.
5. Фишман Б. Е. Творческое саморазвитие учителя как процесс совершенствования его профессионализма / Б. Е. Фишман // Вестник ТГПУ, 2009, № 10. – 35 с.
6. Бондаревская Е. В. Педагогика : личность в гуманистических теориях и системах : [учебное пособие] / Е. В. Бондаревская. – М. : Творческий центр "Учитель", 1999. – 560 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bondar V. I. Modul'na-reytingova tekhnologiya vyvchennia dystsypliny (na materialy dydaktyky) [The Modal-Rating Technology of Studying the Discipline (on the Didactic Material)] : [navchal'nyy posibnyk] / V. I. Bondar. – K. : NPU, 1999. – 48 s.
2. Vernydub R. M. Na shliakhu do Bolons'kogo protsesu [On the Way to the Bologna Process] / R. M. Vernydub // Pedagogichni kadry [Pedagogical Staff]. – K. : NPU im. M. P. Dragomanova, 2004. – №1 (1539). – 3 s.
3. Padalka G. M. Pedagogika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Pedagogical Art (Theory and Methodology of artistic Disciplines)] / G. M. Padalka. – K. : Osvita Ukrainy, 2008. – 274 s.
4. Spirin O. M. Tsili i zavdannia Bolons'kogo protsessu [Aims and Tasks of Bologna Process] / O. M. Spirin // Visnyk Zhytomyr's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universytetu [Zhytomyr State Pedagogical University Journal]. – Zhytomyr : ZHDP, 2004. – S. 55–57.
5. Fishman B. E. Tvorcheskoe samorazvitie uchitel'ia kak protsess sovershenstvovaniia ego profesionalizma [The Teacher's Artistic Self-Development as a Process of his/ her Professionalism Improvement] / B. E. Fishman // Vestnik TGPU, 2009, № 10 [TSPU Journal, 2009, № 10]. – 35 s.
6. Bondarevskaya E. V. Pedagogika : lichnost' v gumanisticheskikh teoriakh i sistemakh [Pedagogy : Personality in the Humanistic Theories and Systems] : [uchebnoe posobie] / E. V. Bondarevskaya. – M. : Tvorcheskii tsentr "Uchitel", 1999. – 560 s.

Матеріал надійшов до редакції 04.11. 2014 р.

Глазунова И. К. Методы обучения в инструментальном классе будущих учителей в условиях модульно-рейтинговой организации подготовки.

В статье представлены результаты экспериментального исследования методов обучения в инструментальном классе будущих учителей в условиях модульно-рейтинговой подготовки. Рассмотрено понятие "модуль" как основа модульно-рейтингового обучения студентов и "модульный подход" как один из видов личностно-ориентированного подхода в процессе обучения искусству. Выявлены проблемы применения этой организации учебного процесса в инструментальном классе. Обоснованы наиболее эффективные методы обучения студентов на принципах модульности.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка, методы педагогической поддержки, модульно-рейтинговая организация учебного процесса.

Glazunova I. K. Methods of Education in the Instrumental Class for Future Music Teachers in the Conditions of the Modal-Rating Organizational Preparation.

The results, represented in the article, were acquired during the experimental research and are connected with the methods of education for future music teachers in the instrumental class under modal-rating conditions. The definition of "Modal" was depicted as the basis of the modal-rating system and modal method as an example of the personal-oriented approach in the educational art process. The problems of using this organization and educational process in the instrumental class were clarified. Our study's results showed that the formal approach is prevailing in the modal-rating's educational usage during the future music teachers' preparation. The insufficient using of this system in the instrumental class doesn't provide the high level of instrumental knowledge and skills. The necessity of applying methods in pedagogical support (self-realization method, self-organization method, encouraging method, team analysis method, reflexive method) for improving the quality of instrumental preparation under the conditions of using the modal-rating system is shown. The explanation of typical questions which bother readers and students related to the Bologna process was added. Not all the possibilities of this system are fully researched and used in the educational process. This is the further perspective of improving the future students' instrumental-applying preparation in the pedagogical Ukrainian universities.

Key words: instrumental-pedagogical preparation, methods of pedagogical support, modal-rating organization of educational process.